

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ԱՊԱԿԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Ապակւոյ գիւտն ընհանրապէս փխ-
նիկեցւոյ կը տրուի . և հին պատմու-
թիւնն առասպելախառն ոճով կ'աւան-
դէ մեզի գիւտին դէպքը : Կը պատմուի
թէ Եգիպտոսի ևստրոն (բնածխատն
նատրոնի) ծախողներն երբոր գետե-
զերքի աւազին վրայ կ'եփէին իրենց կե-
րակուրը , չգտնալով երկու կտոր քար
որպէս զի անոնց վրայ կեցընեն իրենց
կաթսան , առին երկու կոյտ նատրոնի
և զրին կաթսային տակ երկու կողմէն :
Ջերմութեան զօրութիւնը բաղկացընե-
լով աւազին գալլախաղը նատրոնին
հետ , ելաւ թափանցիկ և հալող մար-
մին մը , որ է ապակի ըսուածը :

Այս հինաւանդ պատմութիւնը որոշ
կը տեսնուի որ առասպել է . որովհետեւ
ըստ ստուգագոյն կարծեաց ապակւոյ
գիւտը շատ առաջ է քան զփիւնիկեցիս ,
և գրեթէ արտաքին պատմութեան ժա-
մանակէն ալ առաջ , մինչև մարդկու-
թեան սկիզբները : Դամբաններուն մէ-
ջէն կամ մարդկութեան անջի ժամա-
նակաց աւերակներէն գտնուած հնու-
թեանց մէջ կը տեսնուի ապակիէ հա-
տիկներ , մարգարտի նման կապոյտ
կամ սևորակ ապակիներ : Ասոնք հա-
ւաստի նշան մ'են թէ ապակւոյ գիւտն
որչափ հին է մարդկութեան մէջ :

Բայց թէ որ ասոնք ալ չըլլային՝ մար-
դու բնական դատողութիւնն օգնու-
թեամբ քիմիական ծանօթութեանց կը
հաստատէ որ ապակւոյ գիւտը պէտք է
երկաթագործութեան ամենաբնական
և անմիջական հետեանքն ըլլայ . երկա-
թագործութիւնը սկսած է մարդկային
պատմութեան սկիզբն , որ կը կոչուի
նաև դար երկաթոյ :

Երկաթոյ ինչպէս անագապղնձոյ մե-
տաղագործութեան մէջ , մետաղաց
գուլճը որ կը ծառայէ երկաթոյ կամ
անագապղնձոյ շինութեան , շերմու-

թեան զօրութեամբ կը դառնայ ապա-
կի կ'ըլլայ : Երկաթոյ և անագապղնձոյ
պատրաստութենէ առաջ եկած մետա-
ղական կողկաւքն , որ գործատանց
մէջ սովորաբար խաբար կը կոչուի , ու-
րիշ բան չէ բայց եթէ բուն ամենահա-
լող ապակի : Կողկաւքն են գալլախա-
ղաւքը կալաբարայինը կամ հողային
խառնուրդ մը , կանաչ կամ սև գոյնով ,
մանաւանդ երկաթէ , պղնձէ կամ մագ-
նանէ առաջ եկածը : Թէպէտ և ապա-
կւոյ թափանցկութիւնը չունին , որով-
հետեւ մաքրուած չեն աղտոտութենէ ,
բայց այնու հանդերձ ապակւոյ կերպա-
րանք կը ցուցընեն :

Ուրեմն վերի ըսածներէն հետեանք
կը հանենք թէ այն ատեն որ երկաթոյ
հալոցք շինուեցան նոյն ատեն գըտ-
նուեցաւ նաև ապակին : Որով այս գիւ-
տը մինչև մարդկութեան ժամանակնե-
րը կ'ըլլէ , և կրնայ քաղաքականութեան
և պատմութեան նախկին ժողովրդեան
սկզբնական արուեստից ծաղկացումն
սեպուիլ :

Այս բանս հաստատելէն ետև գրեթէ
ինքրին կը ջրուի Յունաց և Հռոմա-
յեցւոյ պատմագրաց ըսածը , որոնք ա-
պակւոյ գիւտը փիւնիկեցի վաճառակա-
նաց կ'ընծայեն : Թէպէտ աւելորդ էր
դնել հոս այն հինաւանդ պատմութիւ-
նը , բայց ընթերցողաց զուարճութեան
համար չենք ուզեր զանց ընել :

Պիինիոս և ք. Յովսեպոս պատմագիրն
կ'աւանդեն մեզի այս առասպելախառն
պատմութիւնը :

Պիինիոս « Հրէաստանի սահմանին
մօտ է , կ'ըսէ , Ասորոց մէկ մասը որ կոչի
փիւնիկէ , ուր որ կարմնու լեռնն ու-
քը կայ լիճ մը Գանտեպէս անուամբ ,
ուսկից կը կարծուի թէ Պելոս գետը
կը բղխի , որ հազար ոտնաչափ միջոց
կտրելէն ետև ծով կը թափի Պտղոմա-

յիսի մօտ : Գետը խոր է և այնչափ վազուկ չէ, չուրը տրմուտ և վառ, առողջ, բայց այնու հանդերձ պաշտօնի եղած է ժողովրդեան : Եղբրաց վրայ առաջ չի թողուր, բայց եթէ երբոր ծովը յետ մէջ գետին չուրը : Այս առաջը որ ալիքներէն ծեծուելէն առաջ բանի մը օգտակար չէր ըլլար, անկէ ետեւ կը մաքրուի և կը ճերմակնայ, և կ'երևայ թէ այս լուացման պատճառաւ է որ ապակի շինելու կը դործածուի : Գետեղբրէն ուր որ այս առաջը կը դիզուի հինգ հարիւր ոտնաչափ երկայնութիւն ունի, քաջայայտու հանդերձ շատ մը դարերէ ետեւ մինչև հիմայ ապակի շինելու մեծ հանք եղած է :

«Աւանդութիւնը կը պատմէ թէ նա, տրոն ծախող վաճառականը, գետին եղբրը դուրս ելլելով ուղեցին իրենց կերակուրը եփել, և հոն չգտնալով քար որպէս զի գնեն իրենց սանին տակ եռու տանայ տեղ, նատրոնի կոյտերով պաւասութիւնը լցունել, բերելով իրենց նաւերէն որովք լեցուն էին : Նատրոնը ջերմութեան ազդեցութեամբ հալելով, և խառնուելով եղբրաց առաջին հետ, ելաւ նոր և թափանցիկ հեղուկ այս խառնուրդով բաղկացած ասկից, կ'ըսեն : գտնուեցաւ ապակին » :

Յովսեփոս պատմագիրն նոյն դէպքը կը պատմէ, բայց ինքն ծովու հինից կ'ընծայէ, և պատմամբ գրելով է նոյն է Պլինիոսին պատմածին հետ :

Այս պատմութիւնը անշուշտ ըստ քմաց շինուած է, և ոմանք 'ի հին պատմագրաց գիւրահաւանութեամբ ընդունած են : Որովհետև անկարելի է որ այս դէպքին մէջ ջերմութիւնը այն աստիճանի հասնի որ կարենայ ապակին շինել, որ 1,000 աստիճանի ջերմութեամբ գրելով է կը հալի :

Մեր վերի ըսած մարդկային արուեստէն առաջ եկած գիւտին նայելով պէտք չէ զարմանալ որ հին Արեւելիք, Եգիպտացիք, Յոյնք և Հռովմայեցիք առէկ գիտէին ապակի շինել, Յոյն և

Հռովմայեցի պատմագիրը ստէպ կը խօսին ապակեղ վրայ :

Ստորոտն և Տակիտոս մասնաւորապէս կը պնդեն թէ Պելլուս գետին եղբրը ծածկող առաջը ապակի շինելու համար շատ աւելի յարմար և օգտակար է ըստ ամենայնի : Թէոփրաստ կը պատմէ որ Թրինիկէի գետին բերանը, որ կը թափի Միջերկրական ծով Պաղոմայիսի մօտ, բազմաթիւ ապակի շինելու դործարաններ հաստատուած էին : Սիդոնի և Տիւրոսի մէջ շատ դործարանք կային ապակի շինելու, որոնք քան զամենը հռչակաւորք էին : Արուեստաւորք կ'երթային Պետրոսին եղբրը առաջ բերելու համար, և ըստ Տակիտոսի գետին բերանը մօտ եղած եղբրը, թէպէտ պղտիկ, բայց շատ առաջ կու տար, և այնչափ դարեղէն ետեւ նորէն անսպառելի առաջ կ'ելլէր հոնկից :

Յովսեփոս պատմագիրն յիշելով այս անսպառելի առաջը կ'ըսէ. « Պաղոմայիսէն երկու վտաւան հեռու կը վազէ պղտի գետ մը, Պելլուս, որուն քով կը տեսնուի Միմնոնի գերեզմանը : Գետին մօտերը խիստ կարգէ դուրս բան մը կայ. փոս մը հարիւր կանգուն կլորութեամբ լեցուն ապակի շինելու առաջով : Բազմութիւն նաւաց կու գան կը տանին հոնկից և երբէք չի սպառիր. որովհետև կարծես թէ հովը նաւորդաց հետ խօսքը մէկ ըրած ըլլայ, տեղը կը բերէ որչափ որ պակսի. և այս առաջը փոսին մէջ եղած ատեն կը փոխուի ապակի կ'ըլլայ : Բայց ասկէ աւելի զարմանալին է, որ ապակին փոսէն հանելուն պէս նորէն կը դառնայ առաջ կ'ըլլայ : Այս տեղոյն բնութիւնը այս է » :

Պնդան, իր Աւաջնորդ ապակեգորհոքնաւ գլբին մէջ շատ աղէկ կը մեկնէ այս առաջին ապակի փոխուելու պատմութիւնը : Կենթադրէ ինքը որ ծովուն ջուրը արևուն տաքութենէն չտգիանալով կը թողու առաջին վրայ աղի բիւրեղներ, որոնք առաջը հանելու ատեն անոր հետ խառնուելով աներեւոյթ կ'ըլլան : Նոյն բանը զիտեց ճանապարհորդ մը ԺԼ դարուն մէջ հին Պելլուսին

բերնին մօտ, որ հիմայ կը կոչուի Նահր-
Հալու :

Ուստի հին ապակեգործները շատ կը
յարգէին Պիլոսին աւազը, որ մաքուր և
փայլուն էր, և կրնայ ըլլալ որ մէջի ի-
ջած ծովուն աղին համար յատկութիւն
մ'աւեր էր այնչափ յարգի ըլլալու :

Եբրայեցւոց մէջ ծանօթ էր ապա-
կին, որովհետեւ Յովբայ գրքին և Սո-
ղոմոնի տառակաց մէջ կը յիշուի : Բայց
ոմանք չեն ընդունիր այս կարծիքը մեր-
ժելով եբրայական բառին թարգմանու-
թիւնը որ ճիշդ ապակի կը նշանակէ :
Սակայն այս յայտնի է որ եբրայեցիք
իրենց եղիպտոսի գերութեան ատեն
և փիւնիկեցւոց հետ վաճառականու-
թեամբ վերաբերութիւն ունենալով
անտարակոյս անոնցմէ ապակի շինելու
արուեստը առած էին :

Կարտնէ Ուիլքինսոն իր Բարք և Նո-
վորոյքը հին եգիպտացւոց գրքին մէջ
կը ցուցնէ որ եգիպտացւոց մէջ մեր
թուականէն 2,000 տարի առաջ ապա-
կին ծանօթ էր, որ է ըսել եբրայեցւոց
եգիպտոսէն ելլալէն շատ տարի առաջ :
Նոյն հեղինակն առաջ կը բերէ եգիպ-
տացւոց հին ցեղերուն թագաւորաց
դագաղաց մէջ գտնուած շատ մը պատ-
կերներ, որոնք ապակագործութեան
ամեն տարակոյս կը վերցընեն : Ուիլքին-
սոնի գտած պատկերաց առաջինին մէջ
կը տեսնուի աշխատաւոր մը որ խողո-
վակով ապակին փռան մէջ կը դնէ, որ
հիմակուան աշխատաւորաց եղեղեայ
խողովակին կը նմանի : Երկրորդին մէջ
երկու արուեստաւորք դիմացէ դիմաց
նստած և մէջտեղ վաւարան մը, եր-
կուքն ալ մէյմէկ ապակեղէն զանգուա-
ծի մը վրայ կը փշն խողովակով : Եր-
րորդ պատկերին մէջ երկու գործա-
ւորք, որոնք երկուքն ալ կը փշն գետ-
նի վրայ դրած շիշի մը վրայ :

Մեմփիսի և Թեբէի գերեզմանաց մէ-
ջէն ելած մուսիաներուն վրայ շատ տե-
սակ ապակեղէնք գտնուեցան : Գոր օ-
րինակ մանեակի, ապարանջանաց, և
այլն, հատիկներ, որոնք ամենայն կեր-
պով կը հաստատեն թէ եգիպտացիք

շատ յաջողակ էին ապակի շինելու մէջ :
Գերեզմանաց մէջ գտնուած ապակե-
ղէնք բնա կերպով մը չեն ցուցնէր
թէ որ թուականին շինուած են, որով-
հետեւ գերեզմանաց ոչ արտաքին և ոչ
ներքին կողմը նշան մը կայ թուականը
ցուցնող : միայն թէ այս ապակեղէնք
ըստ ամենայնի կը նմանին թուականով
ծանօթ ապակեղինաց, եղիպտոսի դա-
գաղաց մէջ կը գտնուին նաև գունաւոր
ապակեղէնի կտորուանք : արդէն Թեբէ
և Մեմփիս անուանի էին գունաւոր ա-
պակի շինելու, որոնց վաճառականու-
թեան մեծ առիթ եղած էր :

Եգիպտոսի գերեզմանաց մէջ գրտ-
նուած են նաև բոլորովին անգոյն ապա-
կիներ, որոնք յայտնի կը ցուցնեն որ
ապակագործութիւնն եգիպտացւոց
մէջ ինչ աստիճանի ծաղկած էր : Որով-
հետեւ աւագին կամ նատրոնի (քնած-
խատն նատրոնի) հետ խառնուած ըլլայ
մետաղական թթուուկ մը, ապակւոյն
գոյն մը կը բերէ, որ ըստ բնութեան
թթուուկի զանազան կերպ կ'առնու :

Յետ եգիպտացւոց փիւնիկեցիք ե-
ղան անուանի ապակագործութեան
մէջ : Ինչպէս որ վերը ըսինք, Տիւրոսի
և Սիդոնի մէջ հռչակաւոր գործատուն-
ներ կային : Բայց թէ ինչպէս եգիպտա-
ցիք այս արուեստին մէջ կանխեցին
քան զփիւնիկեցիս, այս եղած է պատ-
ճառը : որովհետեւ փիւնիկեցիք վաճա-
ռական աղգ էին. արդ, ինչպէս որ կ'ըսէ
Պլինիոսը, « վաճառական աղգ ըսածը
ինքը ճարտարելէն առաջ ճարտարող
աղգաց մէջ միջնորդ կ'ըլլայ » : Ասկէ
զատ եգիպտոսի մէջ կը գտնուէր նա-
տրոն զոր չունէին փիւնիկեցիք :

Պլինիոս շատ կը գովէ Սիդոնի ապա-
կեգործները, որոնք աղէկ գիտէին թա-
փել, յղկել զապակին և մեծաքանակ
իրեր շինել անկէ :

« Բայտ վկայութեան Հերոդոտոսի և
Թեոփրաստեայ, կ'ըսէ Պլինիոս, կը գրտ-
նուի Տիւրոսի Հերակլեսի տաճարին
մէջ սիւն մը, որ միակտուր զմրուխտէ
շինուած է կ'ըսեն, և կարգէ դուրս
փայլուն լոյս մը կը ցուցընէ » :

Այս սիւնը՝ անշուշտ գունաւոր ապա-
կեայ նիւթով շինուած էր . նոյնը կըր-
նանք ըսել Սերապիոսի արձանին համար՝
որուն բարձրութիւնը ինն կանգուն էր,
զոր կը յիշատակէ Ապպիանոս :

Եգիպտացիք և փրնիկեցիք իրենց
արուեստին նախանձաւորը ունեցան : Ե-
գիպտոսի և Ասորոց սահմաններէն ան-
ցաւ Յունաց արշիպեղագոսը և մինչև
Ետրուրիա : Արդի պեղմունքներով Ետ-
րուրիոյ կողմերը գտնուեցան Ռազա-
րաճաղիկայ (millefiori) կոչուած ա-
մաններ, որոնց գիւտը առաջ վէներտ-
կեցւոց կը տրուէր, ասով իմացուեցաւ
որ այս գիւտը շատ հին է և Ետրուրիոյ
ժողովրդեան կը պատշաճի :

Յունաց արշիպեղագոսէն ալ անցաւ
ուրիշ երկիրներ :

Պարսիկք կը գործածէին ապակեղէն
ամաններ, որոնց վրայ Աթենացւոց
գեապանները շատ զարմացան, և իրենց
առջև յետին զեղխութեան և փառա-
ւորութեան բան մը սեպուեցաւ : Ըստ
Պլինիոսի, Հնդկաստանցիք, Պարթևք,
Կեդղոք . ունէին ապակւոյ գործարան-
ներ :

Հռովմայեցիք ուշ սկսան ապակի ա-
նօթ գործածել, և գրեթէ մինչև կիկե-
րոնի ժամանակ այս արուեստը իրենց
անժանօթ էր : Երկայն ատեն Եգիպտա-
ցւոց և փրնիկեցւոց ապակւոյ գործա-
րանքն կը խաւրէին 'ի Հռովմ' ապակե-
ղէն անօթ : Ապակւոյ գործածութիւնը
այնպէս շուտ առաջ գնաց որ Օդոստոս
սի ժամանակ սկսան Եգիպտոսէն ա-
րուեստաւոր բերել տալ Հռովմ՝ որպէս
զի կարենան գնողքն դո՛ւ ըլլալ :

Շատ սուղ էր ապակին Հռովմայ մէջ
կայսերաց ատեն : Ներոն 6,000 սես-
տերս վճարեց (գրեթէ 1200 ֆր .) եր-
կու պատիկ բաժակաց համար : Եր-
րորդ դարուն մէջ Աւրեղիանոս կայսր,
յետ Ալեքսանդրիոյ տիրելու, Եգիպ-
տոսի վրայ փոխանակ տուրքի՝ պարտք
դրաւ ապակեղէն մը իրեն խաւրելու :

Եգիպտոսէն Հռովմ եկած արուես-
տաւորք իրենց արուեստին վերաբե-
րեալ ամեն հարկաւոր նիւթերը գտան

Խապիոյ մէջ, և շինուած գործարանքն
քիչ ատենէն հասան Եգիպտացւոց և
փրնիկեցւոց գործարանաց ճարտա-
րութեան : Լատին հեղինակաց յիշած
առաջին ապակւոյ գործարանն եղաւ
Փլամինեան կրկեսին մօտ շինուածը :
Հռովմայեցիք ապակիէ ամեն տեսակ
անօթ շինեցին, սրուակներ, սափոր-
ներ, շիշեր, գնտակներ, փշելով՝ թա-
փելով և վրան փորելով :

Սկաւրոսի ամփիթէատրոնին երկ-
րորդ աստիճանը զարդարուած էր ա-
պակիէ թիթեղներով : Պլինիոս կը վը-
կայէ որ այս ամփիթէատրոնին նման
մեծ շինուած չկար : « Երեք կարգ ու-
նէր այս թատրոնը, կ'ըսէ Պլինիոս ,
360 սիւնով, այն քաղքին մէջ ուր որ
նշանաւոր քաղաքացւոյ մը քով՝ Նիւ-
մէզի մարմարինի 6 սիւն գտնուելուն
համար ամենուն խօսակցութեան նիւթ
եղեր էր : Առաջին կարգը մարմարինէ
էր, երկրորդը ապա կիէ, որուն նման
զեղխութեան օրինակ չէր եղած, եր-
րորդը սոկեզօծ փայտէ » :

Ստատրոս կ'աւանդէ թէ ինչպէս Ե-
տրուրացիք իրենց բաղանեաց ձեղունը
ապակիէ թիթեղներով ծածկած էին .
և այս ապակիներուն զանգուածը գու-
նաւոր էր, որով կը ձևացնէին այլ և
այլ նկարք :

Արդեօք Հռովմայեցւոց մէջ ծանու-
ցեալ էր պատուհանի ապակին : Այս
հարցման տարբեր պատասխաններ տը-
րուած են ատենօք, այլ և այլ կերպով
մեկնելով Յունաց և Հռովմայեցւոց հե-
ղինակաց բառերը, մինչև որ նորադիւտ
հնութիւնը ամեն տարակոյս վերցուցին :

Մեր դարուն կէսերը դառնուած Պոմ-
պէյի չէնքերուն հետ գտնուեցան նաեւ
պատուհանի ապակիներ բաւական լաւ
վիճակի մէջ : Նոյնը կը վկայեն այլ և
այլ հնախոյքք, և Պոնդան ուշադրու-
թեամբ քննելով քանի մը ապակւոյ կը-
տորներ՝ ցուցուց որ անոնք չեն փշեալ,
այլ թափուած են :

Պոմպէյի պատուհանաց ապակւոյ
դոյնը կանաչ երկնագոյն է : Քիմիապէս
լուծելով՝ կու տայ հետեւեալ ցուցակը,

գոր կը գնենք հոս բաղդատելով արդի ապակեոյ բաղդադրութեան հետ .

Բաղդադրութիւն պատուհանի ապակեոյ Պոմպէայի .	Արդի պատուհանաց	
Գայլախազածին . . . 69, 43	69, 6	
Կիր 7, 24	13, 4	
Նատրոն 18, 24	15, 2	
Պաղիեղածին 3, 55	1, 8	
Թթուուկ երկաթոյ . 1, 15		
— մագնանի . 0, 39		
Պղինձ	քիչ մը	
	100 »	100 »

Ինչպէս որ կը տեսնուի այս երկու համեմատութեանց մէջ քիչ տարբերութիւն կայ գայլախազածին և մէկալ գլխաւոր մարմնոց մէջ :

Հռովմէական ապակիներուն մէջ նշանաւոր բանն ալ այս է որ ապակիները կարգ կարգ շինուած են և տարբեր գոյներով : Վրայի եղած նկարքն այնպիսի գոյն մը ունին որով գուրս կը յատկեն յատակի վրայ եղած գունին մէջ : Այս տեսակ ապակիներէն քիչ կտորներ ունինք, բայց գտնուած կտորները յայտնի կը վկայեն թէ ինչպէս առաջ գացեր էին արուեստին մէջ հին խաւիոյ ապակեգործները :

Երբոր Յուլիոս Կեսարու ատեն տիբեցին Հռովմայեցիք Գաղղիոյ, այն կողմերը մտցուցին իրենց արուեստներն ալ, մանաւանդ ապակեգործութիւնը : Այս պատճառաւ է որ գաղղիական-Հռովմայեցի գերեզմանաց մէջ գտնուած ապակիէ անօթները ըստ ամենայնի կը նմանին Հռովմէական արուեստին Գլտ, նուած ամաններուն մէջ նշանաւորն է Ստրասպուրկի ապակեայ անօթը, որ 1825ին գտնուեցաւ, և էր Մաքսիմիա, նոսի Հերակլեսի, որ Գաղղիոյ մէջ անցուց իր կենաց վերջի տարիները : Նոյնը կրնանք ըսել նաև Սպանիոյ մէջ գտնուած ապակեայ անօթոց համար, ուրոնց վրայ գրուած են Հռովմէական արուեստին տեսակը :

Չենք կրնար հաւաստել թէ Յունաց մէջ ինչ աստիճանի այս արուեստը առաջ գացած էր, որովհետև յոյն հեղինակները բան մը չեն յիշատակեր : Բայց յայտնի է որ Հռովմայ մէջ ծաղկած ատեն Յունաց մէջ ալ ծաղկած էր, և Հռովմայ կայսրութեան ինչալէն ետև Յոյնք պահեցին այս արուեստը, և շեշտու ապակեգործութեան մէջ :

ՊԵՂՄՈՒՆՔ Ի ՄԻԿԷՆՍ

Միկէնք՝ յունական առասպելախառն պատմութեան վերաբերեալ քաղաք մը պիտի համարուէր, եթէ իրեն մինչև մեր օրերը մնացած աւերակներն՝ դեռ ևս հաւաստի չընծայէին մեզի իր ատենուան մը գոյութիւնը : Այս քաղաքի պատմութիւնն զիւցազանց դարերէն կը սկսի, և կը վախճանի Յունաց պատմական գործն սկզբնաւորմամբն : Ըստ աւանդութեան հիմնեալ 'ի Պերսէոսէ՝ Տրոյիոյ պատերազմին ժամանակ առաջին զօրաւոր քաղաքն էր, բարգաւաճն Արգոյիսի մէջ մայրաքաղաք Ագամեմնոնի Արքայից Արքային : Բայց յետ Հերա-

կլեանց յԱրգոս վերադառնալուն՝ քիչ ատենուան մէջ կորսնցուց բոլորովին իր պայծառութիւնն, և 'ի պատմեցաց միայն Մարական պատերազմին ժամանակ Արգիսացոցմէ հիմնովին կործանման պատմութիւնը կը յիշուի . և թեև յաւիտենական լուսութեան մը մէջ թաղեալ պիտի մնար իր յիշատակը, եթէ հոմերոսէն կամ լաւ ևս ըսելով հոմերոսպաշտն Հենրիկոս Շլիման՝ բարեբաղդ ձեռնարկութեամբ մը չուզէր կրկին անգամ իր սիրած հանճարն, ըզմեծ քերթողահայրն, յաղթական հանդիսացնել 'ի պատմութեան ընդդէմ